

Entreprenören Marcus Samuelsson har här påbörjat borttagning av ytterpanel för att kontrollera konditionen på virket innanför. Bild: BO GARPEVIK

Här ses Gatstugan närmast och bakom syns det tidigare ålderdomshemmet, uppfört 1908 då det tidigare huset brann. Huset kallas också Monstugan och det har de senaste åren kallats "Hotell fem rum och kök". På den platsen byggdes Malexanders första fattighus ungefär år 1690.

År 1863 uppfördes ett fattighus långt ute på prästgårdens marker, och där placerades till exempel de som var mest bråkiga eller pigor med oäkta barn. Fattigstugan kallades för Sibirien och sedan 1979 har platsen en minnesskylt.

Gatstugan i Malexander ska rustas upp

Nytt drag i orgel-tramparbostaden

BOXHOLM (LT)

Förr gick landsvägen alldeles intill den gamla Gatstugan i Malexander, det är ju därför stugan heter som den gör. Stugans skick har blivit allt sämre och hembygdsföreningen i Malexander vill göra något åt detta. Ett upprop till allmänheten om bidrag har gått ut, och nu är det klart att Länsstyrelsen och EU ger pengar så att en räddningsaktion kan sätta igång.

I Malexander finns en liten söt gammal stuga som kallas för Gatstugan. Den är belägen mitt i byn och i början av 1900-talet fungerade stugan som fattighus, ett annex till det större fattighuset som låg strax intill, men tidigare hade Gatstugan en helt annan funktion.

Den gamla stugan är i stort behov av omvårdnad och nu är det klart att Malexanders hembygdsförening genom bidrag och gåvor har tillräckligt med pengar för att dra igång en renovering. Men riktigt så gammal som man tidigare har trott är ju inte Gatstugan.

Lasse Karlsson i Tranås har skrivit om fattigvården i Sverige och i Malexander i Tranås/Ydre släktforskarförenings medlemsblad och han har även forskat på Gatstugans historia. Med Lasses tillstånd kan en del av hans anteckningar återges här.

Det var 1642 som fattigvårdsstyrelsen i Sverige krävde att varje socken skulle inrätta en fattigstuga men i början var det ett stort motstånd till detta bland socknarna. Olika inackorderingssystem eller så kallad rotegång sågs som mindre kostsamt. Men det var också motstånd bland de fattiga till att bo i fattigstugorna eftersom dessa ofta var i dåligt skick.

Malexander var en av de första socknarna i Sverige som följde bestämmelserna. På socken-

stämman den 6 december år 1689 beslutade man "Att dhe fattigas stuka uppbyggas efter Kongl. Majsths befallning". Troligen stod stugan färdig år 1690, och den låg intill landsvägen strax norr om kyrkan.

Tidigare gick landsvägen lite annorlunda genom byn. Vägen gick rakt över det nuvarande torget och alldeles söder om Kisavägen 12, det vill säga huset som de senaste åren har fungerat som hotellet "Fem rum och kök", och som även lär kallas för Monstugan. På en karta från 1700-talet finns fattigstugan redovisad och det ser ut att vara på samma plats som där den kom att ligga hela tiden, det vill säga på nuvarande adressen Kisavägen 12.

De första åren bodde endast en gammal kvinna i fattigstugan medan sju fattiga var utplacerade i socknen. Kvinnan var förmodligen Kirstin Pährsdotter som avled 1693.

Bönderna hade en ovilja att bekosta fattigstugans underhåll så den kom att förfalla alltmer men på en sockenstämma 1717 bestäms att en del förbättringar ska göras. Hur många fattiga som därefter bor i Malexanders fattigstuga finns det ingen notering om, men man kan anta att det rörde sig om mellan fem och tio personer samtidigt.

I början av 1800-talet ökade folkmängden i Malexander

socken och fler människor behövde fattighjälp och boende. Den gamla fattigstugan började bli i dåligt skick så i oktober 1821 tog man beslutet "att nästa vår bygga en ny fattigstuga". Bygget tycks ha försejats, troligen på grund av man inte var enig om hur mycket olika hemman skulle bidra med. Exakt vilket år det nya fattighuset stod färdigt är oklart men i slutet av 1820-talet bodde ett tiotal personer i den nya stugan och de flesta var kvinnor i åldern 40 till 80 år.

Gatstugan var en backstuga under klockarebostället Tåbo, och det verkar som att Gatstugan uppfördes ungefär samtidigt som det nya fattighuset. Det har gjorts en dendrokronologisk undersökning av stockarna i stugan och den visar att timret är fällt 1817, och troligen uppfördes stugan någon gång kring åren 1818-1820. Huset finns inte heller med på en karta från 1816, däremot finns det med i husförhållslängden från 1826.

De första som bodde i Gatstugan var troligen Leonard Hagberg som var född 1754 i Appuna socken och hans hustru Catharina Charlotta Öberg som var född 1761 i Kolbäck socken. De hade en fosterson som var född 1810 i Malexander. Leonard tjänstgjorde som orgeltrampare och han hade tidvis titeln 1:e orgeltrampare. Det saknas husförhållslängder för Malexander innan 1826, men familjen finns noterad i Gatstugan från 1826 så man kan anta att de var de första som flyttade in.

Det verkar som att Gatstugan under 1800-talet i huvudsak fungerade som bostad för sock-

nens orgeltrampare, och det verkar ju logiskt eftersom backstugan låg på klockaregårdens marker samt nära kyrkan.

Under förrföra århundradet behövde allt fler människor hjälp och snart fanns en kvinna i fattighuset med lite större ansvar, hon hade titeln "fattig-deja" eller "fattigsköterska".

Runt år 1863 uppförs ytterligare ett fattighus i Malexanders socken, det placerades långt ute på prästgårdens marker, fyra kilometer från kyrkan. Stugan fick namnet Sibirien och där placerades till exempel de som var mest bråkiga eller pigor med oäkta barn. Där fick de klara sig på egen hand med matlagning och omvårdnad.

Maten hos de intagna var inte den bästa. Det berättas att en av de intagna en dag kom till en gård där man utfordrade svinen med sura ärtor. Efter att han tittat en stund på de hungriga svinen så sa han: "Den som ändå finge så god mat som era svin".

År 1890 började diskussionen om att bygga ett nytt och större fattighus i Malexanders kyrkby. Man var långt ifrån enig, men året därpå togs ändå beslutet att bygga en ny stuga på samma plats där den gamla låg. Under byggtiden fick hjonen inhysas i sockenstugan. Kyrkbyns nybyggda fattighus innebar inte att fattigstugan Sibirien stängdes, utan den var i bruk ytterligare några år. En orsak till att Sibirien senare avvecklades var enligt gamla Malexanderbor inte av humanitära skäl, utan att prästen tyckte att fattighjonen högg ner för många träd i prästgårdens skog och använde till bränsle.

Under de första åren på

1900-talet användes också Gatstugan som fattighus, det vill säga backstugan på Tåbos (Klockaregårdens) mark. Det var en praktisk lösning eftersom Gatstugan och fattighuset låg bredvid varandra. Det nya fattighuset drabbades flera gånger av eldsvåda, sista gången 1908. Fattigstugan som fick återuppbyggas efter branden fick så småningom namnet ändrat till ålderdomshem och användes som sådant tills man på 1930-talet tyckte att det behövdes ett mera modernt hem för socknens äldre.

Gatstugan är inte 332 år gammal som man har trott men cirka 203 år är ju också väldigt gammalt! Hembygdsföreningen vill rädda den anrika byggnaden och man har gått ut med ett upprop till allmänheten om bidrag. Så tack vare privata gåvor samt bidrag från Länsstyrelsen och EU kan en räddningsaktion sätta igång.

– Vi är verkligen tacksamma för engagemanget, det är särskilt värdefullt när så många aktiviteter som ger intäkter har fått ställas in, säger ordföranden Johan Wahlqvist.

Renoveringsarbetet kommer att göras med hjälp av entreprenörer som är godkända för att arbeta med gamla tekniker. Vissa arbeten, nämligen sådant som inte kräver specialkunskaper kommer att utföras ideellt av medlemmar i hembygdsföreningen, det berättar Bosse Garpevik.

Trevligt att den gamla orgeltramparbostaden rustas upp, för det är ju faktiskt den funktionen som stugan har haft mer än som fattigstuga.

Text och bild:
KLAS JOHANSSON

Det händer

Evenemangstips
i Boxholms kommun

Mikael Blomqvist

Konstutställning.
Tid: T o m 10-17.
Plats: Boxholms bibliotek.

Mässa

Tid: 10-17 och 24,
kl 11-12.
Plats: Ekeby kyrka.

Öppet hus

För barn 0-5 år i vuxens
sällskap.
Tid: 10-19, kl 09.30-11.30.
Plats: Boxholms försam-
lingshem.

**Lunchmusik med
soppa och smörgås**

Tid: 10-19, kl 12-13.
Plats: Timmerö kapell.

**Mässa med
enkel frukost**

Tid: 10-20, kl 09-10.
Plats: Timmerö kapell.

Onsdagsträffen

Sångstund, program eller
tipspromenad. Kaffe.
Tid: 10-20, kl 14-16.
Plats: Boxholms försam-
lingshem.

**Årets företag
i Boxholm 2021**

Allmänheten, företag och
sammanslutningar är väl-
komna att föreslå kandidater
till årets företag i Boxholm.
För att kandidera ska Årets
företag i Boxholm under
året antingen ha utökat pro-
duktionen på ett påtagligt
sätt eller på annat sätt bidra-
git till utvecklingen av nä-
ringslivet i Boxholm eller
genom särskilda insatser
bidragit till att arbetsmiljön
eller den yttre miljön kraf-
tigt förbättrats.
Tid: Förslag ska vara Box-
holms kommun, Box 79,
595 03 Boxholm, tillhanda
senast den 21 oktober 2021.
Det går även bra att nomi-
nera via e-post: fredrik.sva-
ton@boxholm.se.

**Kalabaliken kring
Boxholms mejeri**

Lättsam revy med musik
av Oztlöpet där Ann-Sofie
Johansson är kapellmästare.
Efter en idé av Per-Olov
Tureson och med Birgitta
Wigforss som regissör.
Tid: 10-23, 24 och 30, kl
17-19.
Plats: Boxholms Folkets hus.

Afternoon Tea

Te med scones och olika
tilltugg serveras med lättsam
musik.
Tid: 10-23, kl 16-18.
Plats: Boxholms försam-
lingshem.

Maila ditt evenemang till
redaktionen@lanstidning-
en.se senast Fredag
veckan innan införande.